

плану з добре виявленим в об'ємах центральним четвериком. Четверик хрещатий, з дуже короткими раменами, до яких за сторонами світу прилягають удвічі нижчі за рамена екседри, перекриті конхами. Центральний четверик за допомогою підпружних арок і трикутних пандативів несе масивний світловий восьмерик з восьми лотковим зімкнутим склепінням банястого характеру. Інтер'єр храму побудовано за принципом висотного розвитку центричного внутрішнього простору. Всі арки стягнуто парами залізних затяжок. Фасадний декор досить стриманий: кути четверика фіксують широкі пілястри; кожне рамено вінчається декоративним трикутним щипцем з круглим вікном-розеткою в тимпані. Стіни вінчає розвинений антаблемент, який включає розкріпований карниз. Найбільш тонко декоровано підбанник з тендітними віконними наличниками й карнизними гуртами. Дверні й віконні отвори мають трицентрові перемички й прості тягнуті наличники [3, с. 343]. Спасо-Преображенський храм є однією з головних архітектурних доміант Глухова. З 1979 р. він отримав статус пам'ятки архітектури національного значення.

Унікальним зразком архаїчного типу церков Лівобережжя є Вознесенська церква у Глухові. Вона збудована у 1767 р. артілью народних майстрів під загальним наглядом А.В. Квасова. Первісно храм був тридільним, однобанним, з трьома прямокутними в плані дільницями, нині тридільний об'єм закритий пізнішими прибудовами. Вознесенська церква відіграє роль архітектурного акцента, на який зорієнтована вулиця Вознесенська. З 1988 р. храм є пам'яткою архітектури місцевого значення.

Крім проектування і будівництва Андрій Квасов вів велику педагогічну роботу по підготовці архітекторів, бо в Україні у той час не було спеціальних учбових закладів, які б готували кваліфікованих зодчих. Величні результати роботи зведеного не тільки в Російській імперії, а й за кордоном талановитого майстра зодчої справи свідчать про формування ним у Глухові першої української архітектурної школи, котру, без перебільшення, можна назвати Глухівською.

Посилання

1. Вечерський В.В. Втрачені об'єкти архітектурної спадщини України. – К.: НДІТІАМ, 2002. – 592 с.
2. Вечерський В.В. Спадщина містобудування України: Теорія і практика історико-містобудівних пам'яток охоронних досліджень населених місць. – К.: НДІТІАМ, 2003. – 560 с.
3. Вечерський В.В. Пам'ятки архітектури й містобудування Лівобережної України: Виявлення, дослідження, фіксація. – К.: Видавничий дім А.С.С., 2005. – 586 с.
4. Белашов В.И. Глухов – забытая столица гетманской Украины. – К.: Украина, 1992. – 132 с.
5. Новаківська Н. Найкрупніша громадська споруда на Україні в XVIII ст. // Вісник АБІА УРСР. – 1959. – № 1. – С. 15–18.
6. Юрченко С.Б. Кілька документів про діяльність Андрія

Квасова у Глухові // Сіверщина в історії України. Збірник наукових праць. Вип. 8. – К. – Глухів, 2015. – С. 14–24.

7. Пуцко В. Московская строительная артель Матвея Ефимова на Украине // Строительство и архитектура – 1981. – № 1. – С. 28–29.

8. Пуцко В. Маловідома споруда А. Квасова в Україні // Архітектурна спадщина України – Вип. 3, част. 1. – К.: Українознавство, 1996. – С. 121–130.

9. Вечерський В. Малоросійська колегія // Червоний промінь. [Тижневик] Глухів тисячолітній – 1992. – Спецвипуск. – 16 с.

10. Шишкіна Ю.А. Троїцький собор у Глухові напередодні руйнації // Сіверщина в історії України. Збірник наукових праць. Вип. 5. – К. – Глухів, 2012. – С. 347–351.

Шишкіна Ю.А. Деятельность архитектора А.В. Квасова в Глухове

Охарактеризованы основные этапы профессиональной деятельности известного архитектора периода Гетманщины А.В. Квасова, выделено и проанализировано творческое наследие зодчего и акцентировано на его роли в формировании историко-архитектурного центра Глухова.

Ключевые слова: Гетманщина, архитектурная деятельность, застройка города, храмовое строительство.

Shyshkina Yu.A. Activities of the architect A.V. Kvasova in Hlukhiv

It describes the main stages of professional work of the famous architect of Hetman period A.V. Kvasov, isolated and analyzed the creative legacy of architect and is accented on its role in the formation of the historical and architectural center of the Hlukhiv.

Key words: Hetman, architectural activities, building of the city, the temple construction.

15.04.2016 р.

УДК 930.22:262(477.52) «16/18»

Ю.А. Мицик
І.Ю. Тарасенко

НОВІ ДОКУМЕНТИ ДО ІСТОРІЇ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ ГЛУХОВА КОЗАЦЬКИХ ЧАСІВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ІНСТИТУТУ РУКОПISУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМ. В.І. ВЕРНАДСЬКОГО)

У статті подається огляд архівних документів і матеріалів, пов'язаних з церковним життям Глухова козацьких часів. Доведено, що зібрання Інституту рукопису Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського хоча й поступаються зібранням Центрального державного історичного архіву України у Києві, однак містять у собі важливі, часом навіть унікальні, матеріали, без яких не можна відтворити повноцінну картину церковного життя міста.

Ключові слова: церква, джерела, Глухів, козаччина

Історія Глухова козацьких часів, насамперед XVII ст., досить непогано висвітлюється в архівних документах. Це пояснюється головним чином тим, що Глухів з 1708 р. був гетьманською столицею, і тим, що

джерела попри всі війни, природні лиха тощо непогано збереглися. Тим не менш, історія козацького Глухова висвітлена лише в загальних рисах. Головна причина цього – великодержавно-шовіністична ідеологія Російської імперії, якою керувалися російські уряди чи то царських, чи то радянських часів. Особливо ж замовчувалась історія Православної Церкви, оскільки більшовики практично весь час вели з нею непримиренну боротьбу. Ми обрали дану тему, щоб просувати вперед дослідження даної проблематики, тим більше в складний час існування незалежної Української держави, коли Росія проводить проти неї неоголошену війну, а глухівським історикам (та й не тільки їм) подекуди складно вибиратися до Києва для роботи в столичних архівосховищах.

Саме в цих архівосховищах зберігається найбільша кількість джерел з історії козацьких часів та Гетьманщини. Це, в першу чергу, Центральний державний історичний архів України у Києві (далі – ЦДАУК) та Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (далі – ІР НБУ). Звичайно за кількістю та цінністю джерел ЦДАУК має беззаперечну перевагу, адже тут знаходяться такі цінні зібрання, як фонд Генеральної військової канцелярії (фонд № 51), де нараховується 2891 справа за 1656–1765 рр., фонди Глухівського Петропавлівського, Успенського (жіночого), Гамаліївського Пустинно-Харлампіївського монастирів (відповідно фонди № 161, 149, 148) тощо. Свого часу ми розглянули матеріали невеликого фонду Успенського монастиря, але й інші вимагають тривалого опрацювання. В той же час матеріали ІР НБУ хоча містять дуже важливу, інколи унікальну, інформацію про Глухів та його церковне життя, але ще не завжди привертають до себе увагу дослідників. Ці джерела, на жаль, розпорошені по різних фондах і справах, а тому їхній пошук вимагає значних зусиль. Найбільше матеріалів зберігається у фондах Ф. І – збірка О. Лазаревського, Ф. XIII – фонд Синоду, Ф. 160 – фонд Київської духовної академії та деяких інших. Це тільки фонди, матеріали яких безпосередньо пов'язані з церковним життям на Глухівщині*.

Ми звернули увагу на збірник документації гетьманів (починаючи від Петра Дорошенка та Івана Брюховецького), козацької старшини Гетьманщини (переважно оригінали), які стосувалися Петропавлівського монастиря під Глуховом. Хоча вони, включно з універсалами Мазепи, були вже надруковані [1], однак документи Скоропадського (всього 9), Апостола (2), не кажучи про старшину, ще чекають на публікацію (їх планується видати разом з усім комплексом документів, який давно підготовлений до видання, але рукопис лежить в ІУАтаД НАНУ, чекаючи на кошти для друку, крім чотирьох універсалів Скоропадського, поданих нами

до друку в журнал «Сіверянський літопис»). Тут йдеться про надання та підтвердження прав обителі на маєтності, є й оборонні універсали щодо них (наприклад на Мутинський перевіз через р. Сейм), наводяться імена ігуменів (наприклад Мелетія Трофимовича (1711 р.), топоніми (с. Богданівка, що неподалік Шостки, млин на р. Шостка тощо), універсали, котрими гетьман Скоропадський закликав селян, підданих монастиря, виконувати «послушенство», не чинити бунтів, погрожуючи в іншому випадку карами, згадуються батько мемуариста Якова Марковича – Андрій, ігумен Петропавлівського монастиря Єпіфаній Тихорський – видатний церковний та культурний діяч України, випускник Києво-Могилянської Академії, єпископ белгородський та обоянський (1722–1731), засновник Харківського колегіуму [2].

До численних опублікованих документів Івана Мазепи, які стосуються Православної Церкви, слід приєднати його лист 1707 р. до київського митрополита Варлаама Ясинського, в якому він просив митрополита, щоб у його (Мазепи) маєтності – с. Марчишина Буда на території Глухівщини – освятили каплицю на честь св. Іоанна Предтечі (а після його повернення з походу там мав бути збудований храм, в якому б служив о. Андрій) [3]. У свою чергу Ясинський 17(6).06.1707 р. звернувся до ігумена Петропавлівського, в котрому просив розділити парафію й сіножать, «жебы пополам уживали обои священники, так новопоставлений отец Андрей, яко тамошний древнійший, отец Трофим» [4]. Варто згадати і опублікований універсал гетьмана Самойловича від 1.06(22.05).1683 р., який чомусь не привертав до себе уваги дослідників. Між тим тут йдеться про священика Максима Софоновича (можливо родича видатного літописця XVII ст., вихованця й викладача Києво-Могилянської академії, ігумена Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря у Києві), котрий служив у Свято-Микільській церкві у Глухові. Гетьман надавав йому право на засновану ним слободу Хотминівку і на млин на р. Єсмань [5].

Не менш цікавими є документи козацької старшини. Так, генеральний писар Семен Савич звертався з Глухова листом від 13(2).09.1716 р. [6] до відомого церковного та культурного діяча Лаврентія Горки, ігумена Свято-Михайлівського Видубицького монастиря у Києві, щодо його скарги на київського полковника Василя Танського, котрий загарбав частину монастирських земель у с. Ярославці поблизу Бобровиці (суч. Чернігівської області). Той же Савич був сам стороною конфлікту з глухівським Свято-Успенським жіночим монастирем, оскільки в придбаному ним лісі на р. Шостці селяни (піддані монастиря) вчинили самовільну вирубку дерев у його «хвойнику» (хвойному лісі). Щоб вирішити цей конфлікт, була створена комісія в особі оо. Христофора Чарнуцького – ігумена Свято-Микільського монастиря у Києві,

Іларіона Левицького – проповідника Софійського монастиря у Києві, Микифора Івановича – намісника Глухівської протопопії, Яреми Омеляновича – глухівського бурмістра, котрого послав глухівський сотник Іван Мануйлович (був глухівським сотником у 1714–1728 рр.). Комісія виявила 70 зрубаних дерев у монастирі, але ігумена Мелетія категорично (під клятвою) заперечувала, що вона віддавала наказ чинити вирубку чужого лісу. В ході розслідування виявилася цікава деталь: цей ліс належав раніше місцевому жителю Омельку Туру і був придбаний ігуменею монастиря Марією-Магдаленою Мазепою (матір'ю гетьмана) за 10 талярів, але одержав лише 6 талярів і тому міг продати цей ліс Савичу. Врешті Мелетія визнала, що ліс без її відома зрубали монастирські піддані, тому вона буде просити пробачення у Савича і миритися з ним, вирубивши для нього 70 дерев з монастирського лісу. Комісією же був підписаний у Глухові відповідний документ від 23.05.(23.04).1719 р. чи 11.05.(30.04).1711 р. [7].

Є й документи, котрі були створені в церковних колах. Нами було вже опубліковано 8 документів, які стосуються зв'язків Петропавлівського монастиря з Києво-Могилянською академією (далі – КМА), яка знаходилася при Богоявленському монастирі у Києві [8]. Отже, на початку 1745 р. Никифор Грибовський, архімандрит Петропавлівського монастиря, звернувся з листом до київського митрополита Рафаїла Заборовського. Виявляється, що у відповідь на клопотання митрополита з військового скарбу було виділено Академії 200 руб. за 1744 р. і через посередництво Грибовського ці гроші були привезені до Києва, за винятком 6 крб., витрачених на канцеляристів. Долучаються розписка ієромонаха Веніаміна у отриманні грошей від Никифора, рапорт ієромонаха Афанасія, намісника Києво-Братського монастиря, київському митрополиту Рафаїлу Заборовському, з котрого видно, на що були витрачені гроші: «на препитание учителей сто тридцать рублей и на возобновление цркви тридцать пять рублей». З інших документів видно, що ці 200 крб. військовий скарб мав виділяти Академії щорічно і що о. Никифор отримував виділену суму і в 1746 р. (за 1745 р.). Є документи, що стосуються відрядження у 1753 р. до Глухова відомого церковного і культурного діяча, префекта КМА Давида Нащинського [9]. Березнем 1773 р. датовані документи про видачу студентам КМА, які виявили бажання навчатися медицині, квитків на проїзд з Глухова до Петербурга [10].

20(9) липня 1747 р. глухівські жителі – парафіяни Свято-Троїцької церкви – звернулися з листом про допомогу до київського архієпископа (в той час київським митрополитом було заборонено так титулуватися) Варлаама Ванатовича. Вони повідомляли владі, що 13(2).07.1726 р. у Глухові сталися дві великі пожежі, внаслідок чого вигоріло

майже все місто, в т. ч. Свято-Іллінська церква. У зв'язку з цим автори листа (вірогідно колишні іллінські, а тепер троїцькі парафіяни) просили благословення поставити на старому фундаменті малу дерев'яну церкву, доки буде зведений новий кам'яний храм [11]. Від імені парафіян листа підписали Федір Омелянович, отаман глухівський, Остафій «Ефимов» (Юхименко), писар Глухівської сотні, ктитори Іван Давиденко і Матвій Пинчук. Точне місцезнаходження цього храму, який не зберігся і очевидно знаходився в центрі Глухова, невідоме. Думається, що тепер можна трохи прояснити його долю. Отже, після пожеж в 1747 р. і знищення храму він не відновлювався, а його парафіяни перейшли до іншого (Свято-Троїцького).

У 1763 р. Київська духовна консисторія займалася справою ніжинського протопопа Дмитрія Криловського, якого планували перевести до Глухова священником соборної Свято-Микільської церкви, де помер місцевий протопоп Симеон Волховський. Хоча в церкві вже правив син померлого о. Іван, планувалося розділити парафію і дати приход також о. Дмитрію. Однак останнього це не влаштовувало, оскільки він втрачав своє господарство і всю нерухомість в с. Веркіївці, а в Глухові приходилося все починати з нуля (до того ж духовенству було заборонено купувати землю). Він звернувся з проханням до київського митрополита Арсенія Могилянського і до синоду, і ті вирішили покластися на рішення консисторії, де думки розділилися: одні стали на бік о. Дмитрія, інші наполягали на його переведенні до Глухова [12]. На жаль, нам невідомо, чим ця справа закінчилася.

Не раніше 16(5).04. і 13(2).11.1768 р. з Петропавлівського монастиря було відправлено два листа тамтешнього архімандрита Феоктиста до правителя Другої малоросійської колегії графа П.О. Румянцева [13]. У першому з них архімандрит вітав графа з Великоднем і сповіщав, що 11.04. (31.03.) виїхав до Глухова, але через негоду мусив вертатися з села Холопкового. У цій поїзді архімандрит захворів лихоманкою, від котрої тоді ще не вповні одужав. В наступному листі він сповіщав про тяжку хворобу грудей севського єпископа Кирила і просив направити до нього лікаря з ліками. Тут маємо фактично ще одну опосередковану звістку про існування у Глухові аптеки. Про неї часто згадував у своєму щоденнику відомий мемуарист Яків Маркович, є й архівні дані про це 10.05.(29.04).

1780 року київський митрополит Гавриїл Кременецький писав до графа (можливо того ж Румянцева) про те, що на його прохання забезпечив вихідця з Валахії архімандрита Дамаскіна окремою келією і утриманням в Петропавлівському монастирі до прийняття царицею Катериною II рішення щодо його подальшої долі. Відповідний

наказ митрополита був скерований до архімандрита Петропавлівського монастиря [14].

Є й інші цікаві документи, наприклад опис церковних речей Веригінської церкви (березень 1786 р.), а також церкви, що стояла на кладовищі [15]. Серед церковних речей (хрестів, чаш, дискосів, риз тощо) відзначимо книги, потрібні для священнодійства, та ікони. Серед них є досить повний необхідний набір (на жаль, без вказівок на місце й рік видання): євангелія, служебники, требники, мінеї і т. д., причому трапляються й церковно-літературні («Ключ розуміння» Іоанкія Галятовського) образи (Христос, Богородиця, Микола-угодник та ін.), але не поділяються по століттях, школах, тільки вказано, що є й старі. Опис склали священник Іван «Яковлев», канцелярист Василь Біляшівський (можливо предок відомого вченого) та міщанин Яків Воловик.

Таким чином, в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського зберігається певна кількість джерел з історії церковного життя Глухова й Глухівщини. Хоча вони розпорошені, однак їх інформація суттєво доповнює документи, які знаходяться в Центральному державному історичному архіві України у Києві, і без них важко обійтися глухівським краєзнавцям.

Додатки

№ 1

1709, листопада 9 (жовтня 29). – Глухів. – **Універсал гетьмана Івана Скоропадського**

«Его црского пресвітлого величества Войска Запорожского гетман Иоанн Скоропадский.

П. сотникови воронижскому, атаманови городовому и войтови тамошнему сего времени застаючим и впред грядущий час быти міючим, а зособна атаманови богдановскому з товариством и войтови того села з всіми посполитими людьми нехай будет відомо, же мы, гетман, особливый міючи взгляд и призріние на обитель стих верховних апстл Петра и Павла глуховскую для неуставаемой, паче же умножающей в ней хвалы Бжой и заховуючи прежнюю и нинішную нашу ку превелебному в Бгу его милости отцу Мелетию Трофимовичу, игуменови тоей обители, любов и приязнь по прошенію его милости и братіи его, позволилисмо села Богдановки, так козаков, тако и посполитих людей, заживати до гачения тамошній богдановской греблі тоей, токмо части, яка належит до млина обители глуховской. Зачим когдаколевк иншие мелники на той греблі млины свої міючие, зачинатимут части свої оной гатити, тогда ж, жебы нехто інший, леч всі гуртом козаки и посполитые люде помянутого села Богдановки часть греблі до обители Петропавловской глуховской належачую, як пристойт, без жадной спрени и вимовки угачували. В чом абы п. сотник воронижский з всім урадом

тамошным не чинили жадного и найменшого препятія и перешкоды, а атаман богдановский з товариством, войт зась с посполитими людьми, жебы не были жадною мірою противны ми и отмовными, пилно міти хочем, упоминаем и под непоблажным войсковым каранем приказуем.

Дан в Глухові, октовря 29 д., року 1709.

Звышменованный гетман рукою власною.»

(НБУ. – ІР. – Ф. I, № 61919. Оригінал, завірений особистим підписом гетьмана і військовою печаткою).

№ 2

1724, травня 5 (квітня 24). – Глухів. – **Указ Генеральной військової канцелярії жителям сіл Петропавлівського монастиря**

«Указ з Генеральной войсковой канцелярії.

Всім обще, кому о том відати належит, а меновите войтам зо всім посполитими людьми сел до обители мнстра сто Петропавловского глуховского належных обявляється. Пречестний в Бзі отц Лука, игумен петропавловский глуховский, з братиею донесл в енералную войсковую канцелярию жалосне, что нікоторие з вас легкомисленіе люде, которие грамотами монаршими и гетманскими універсалами в подданство надани, невідомо ради якої причини, завзявши перед себе яковууюсь шатость и огурство, належитой повинности и послушенства до обители той не хотят отдавати, а любо за покойного еще ясневелможного пна гетмана Скоропадского, а потом уже помежду гетманством за правление пп. полковника черніговского Полуботка и старшини енеральной тому ж монастиреві стих аппл Петра и Павла для усмирения вас таких противников и для прислушания их по прежнему з канцелярії войсковой и видани были указы, и потому вы и усмирились. Однак тепер знову також завіраючи легкомислие развращатис и в противность ити вщинаете напрасно. К тому ж которие з вас сут можнійшие и богатшіе жилці в убогих селян за позику грошей и протчего кгрунта в заставу поодбирали, а онимякбыжесвоїмипожиткуючи, жадного до обители монастирской не вистатчаєте повинности, обнищавшіи зась подданніи заледве тилко сливучися тими позбулими кгрунтами, громадскую всякую отбувають тяглост, од чого им самим да и мнастиреви тяжесть и убыль уростаєт. Прето если так ест, яко такую вшу противность и упрямство непомалу ганим так сурово, грозно и жестоко приказуем, абысте давное тоє и ннішное занехавши огурство свое, со всяким повиновением и покорностью предреченному мнстреві стих аппл Петра и Павла прислухали по давному обыкновению и належите во всем отдавали послушенство. Да и кгрунта, якие кто з вас люб з посполитих людей, люб теж з козаков,

в заставі держите и оними користуете, ціну свою принявши, воспят тим мужикам, чїі онее суть, повозвращали бысте. Если ж бы кто сему и вишшеписанному впрд явился ослушним, а о том от енеральной войсковой канцелярії відати донесется, то таковий яко противник и презритель указа зиман будет в Глухов и жесто[ко] наказан обявляем.

Дан в Глухові, априля 24 д. року 1724

Енеральной войсковой канцелярії правителі

Иван Левенец

Иван Мануйлович».

(НБУ. – ІР. – Ф. І, № 61929. Оригінал, завірений особистими підписами Левенця і Мануйловича і військовою печаткою. На звороті запис іншою рукою: «Універсал пнов правителей между гетманством Ивана Левенця, Ивана Мануйловича, Федора Гречаного, на непокорных (?), (...)», не хотящих тихомирно обходиться и послушество отдавати»).

№ 3

1726, лютого 28(17).— Донесення Луки, ігумена Петропавлівського глухівського монастиря, до київського митрополита (архієпископа) Варлаама Ванатовича

«Ясне в Бгу преосщенному великому гспну кир Варлааму, архиеппу киевскому, галицкому и Малия Россії,

Доношение

Сего 1726 года февраля 17 мнстря нашего Петропавловского глуховского диакон Иосиф, починивши злу и диаволу стому многие противности, а обители стой, будучим ему полатным игуменским келійником превеликие шкоди и злоубійста, збіжал с под секвестру и оный диакон по премногому нашому старанию и кошту немалому изнайшолся во мнстрі Чонском, которого то мнстря намісник, зовомый Кирил Иерусалимита, ставши в противности духовному регламенту и его императорского величества блаженныя и вічностойныя памяти, також и ея императорского величества в нынішнем году виданном указом, принял того диакона во мнстр свой, а когда мы ис пашпортом нашим послали вискивати помянутого диакона, и он, намісник, поругавши наших посланных и нас по премногу, и диакона не отдавши, отписал к нам: то я, мовит, его принял и вы не зволте о том трудится болше. З которого то его листу копию знявши, відити пресвщенству вшему отсилаем, потом повторне увіщеваючи и просячи его намісника, написавши лист и в нем многия починившися диаконом мнстреві ншему бідствия и его крадежем шкоди, послали и в том он, намісник прошение наше презріл и диакона заховавши, будто его по первом наших посланных отезди з мнстря вислал и такий

о том к нам лист и тепер отписал. В том может не без вини быт ему, а и всім не без удивления, нам искающим и шкодующим по пашпорту его не отдал, да и в том росписался, що его принял, а в листу повторнем пишет, що з монастря уже вислал. О сем мы доносячи, просим вшего преосщенства и як в том будет блгоизволение дабы наша шкода немалая мнстирская награждена била и дякон бы ко оправданию в мнстир или хочай в консистор был бы поставлен его би наместника жалиючи, даби не пропал. Листом своїм пастерским увідати или уже о том в стішей правительствующий синод на его указов противника без жаліния восхоште написати. Доносим о том Петропавловского глуховского мнстря игумен иеромонах Лука, со все смиренным прошеним.

К сему доношению я, иеромонах Варлаам, намісник руку приложил

Иеромонах Иннокентий, уставник руку приложил.

Иеромонах Симон, казначей руку приложил.

Иеромонах Мелетий.

Иеромонах Петр, дховник иеромонах Феофилакт, економ».

(НБУ. – ІР. – Ф. XIII, № 6267).

№ 4

1726, травня 22. – Чонський монастир під Гомелем. – Лист намісника Чонского монастиря Кирила Єрусалиміти до Луки, ігумена Петропавлівського монастиря

«Висоце в Бгу превелебний мсці отче игумен Петропавловского мнстрия, мой возлюбленный о Хрсті отче брате и благодітелю.

Посланци от вашей превелебности из пашпортом за исканием иеродиякона Иосифа, которого здесь в Чонском мнстру застали и отдать мні его без росписки невозможно, понеже на его, иеродиякона, в вашем писмі показано много начоту мнстирского. Которий дякон предо мною при ваших посланних екъскузовався, же денги за вино не я отбирал, але иние законники, и сказал мні, что извол ваша превелебность мене отслать в Москву. Зачем я, его не відаючи, совитую вашему преподобию его оставит, понеже здесь дховное управление не таким порядком идет, як там на Україні, и за сие, что я его принял в мнстр, не изволте гніву на мене положить, бо відаю певне что и в вашого преподобия зищутся також принятиї волочащїі братия. О сем вашей любви извистивши, которой навсегда себе отдаю.

А в подлинном подписано тако: иеромонах Кирил Иерусалимита, намісник Чолского мнстра».

(НБУВ. – ІР. – Ф. XIII, № 6267. Копія з листа намісника Чонского монастиря. На звороті приписано: «От игумена глуховского о диакону Иосифу біглом подано 1726 року мая 22»).

№ 5

1726, після 23 серпня. – Донесення Луки та Феофілакта, ієромонахів Петропавлівського монастиря, до київського митрополита (архієпископа) Варлаама Ванатовича

«Ясне в Бгу преосвященному великому гспдину кир Варлааму Ванатовичу, архиепспу киевскому, галицкому и Маляя Росии

Доношение.

В нынешнем 1726 году, многократне с Крупецкой волости села Погарич Ерема, дячок, доносил мні писменно под имя вшего преосвященства на попа Ивана Погаричского в том, что он, поп погаричский, не тилко оставивши вовся служение и в надлежащие дни, але и забивши страх Бжий, живет в селі безчинно, збитечно пет, апючи, людей до полусмерти прибывает, свини, собаки сам з ручници пострелял, то он, Ерема дячок, при розиску честним отцам протопопам глуховскому и ивановскому показал, а и сам бил Ерема дячок нарадиліся при розиску за попом Иваном Погаричским ехат в Киев и стат пред вашим преосвященством в доказательство на попа Ивана Погаричского. Но он, поп, не виездя з дому в Киев для вершения діла на указное число, якое ему положено указом вшего преосвященства, на что он и росписался. Да презривши указ, таким своим умишлением бігал многие дни ко своему войту, даби оного донощика Ерему дячка не допущено к вашему преосвященству на улику попа, и дотол не виездил поп Иван з дому донеліже оного донощика Ерему дячка не ухоплено. А когда послание от войта оного Ерему дячка схопили, тогда ж с теми ж посланными оного дячок, пришедши в мнастир, протестовался писменно с теми ж посланными, подписавши в том, что за попа Ивана берут к войту; а взято его, Ерему дячка, августа 21 числа, а при самом отезді нашего посланого в Киев того ж августа 23 числа пришел жител села Погарич Григорий Кириев Сисин в монастир наш Петропавловский, доносячи под имя вшего преосвященства, сказал, что приведено Ерему дячка в село Погаричи 21 числа августа и по повелінию Ивана попа прибили до полусмерти десятицкие и повезли оного Ерему да невідомо куда и жив ли он или не жив уже того не відаю. И сие доношение упросил честного иєромонаха Варлаама, аби к такой его сказки місто Григория Кириева руку приложил. Чего ради прошу вшего преосвященства, премілоствіишаго моего отца и пастира, оного попа Ивана Погаричского повеліти у Святой Софії удержат, донелі же не поставіт оного донощи(ка) Ерему дячка в доказательство пред суд дховный священного консистору. О сем доносит со всем смиренным прошением Петропавловского глуховского монастира игумен иєромонах Лука з братією. По котрого велінию иєромонах Феофілакт економ к сему доношению руку приложил».

(НБУ. – ІР. – Ф. XIII, № 6277)

*) Питання джерел по церковній історії Глухівщини піднімалося в статті 1927 р. історика Павла Федоренка (1880–1962, до речі, уродженця Глухівщини з м. Ямполя «З історії монастирського господарства на Лівобережній Україні XVII–XVIII ст. (Господарство Петропавлівського монастиря біля Глухова). Важливо, що автор глибоко користувався джерелами, котрі походять, зокрема, з архіву Петропавлівського монастиря. Варіант даної статті знаходиться у Х фонді ІР НБУ. Подальша робота над цією тематикою була грубо перервана (Федоренко тричі репресувався НКВД за підозрою в «українському буржуазному націоналізмі»).

Посилання

1. ІР НБУВ, ф. X, № 4477.
2. ІР НБУВ, ф. I, № 61920–6192.
3. ІР НБУВ, ф. XIV, № 5473
4. Там же.
5. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657-1687). – К. – Львів, 2004. – № 606 а).
6. ІР НБУВ, ф. 160, № 523.
7. ІР НБУВ, ф. XIV, № 4497.
8. Мищик Ю., Тарасенко І. З документів до історії Києво-Могилянської академії першої половини XVIII ст. // Православ'я в Україні: збірник матеріалів V Міжнародної наукової конференції, присвяченої 400-літтю Київської Православної Богословської Академії (1615–2015). – К., 2015. – Ч. 2. – С. 222–227.
9. ІР НБУВ, ф. 232, № 360, арк. 15–22.
10. ІР НБУВ, ф. 160, № 316.
11. ІР НБУВ, ф. XIII, № 6271.
12. ІР НБУВ, ф. XIV, № 3105.
13. ІР НБУВ, ф. VII, № 1259-1260.
14. ЦДІАК України, ф. 763, оп. 1, спр. 674.
15. ІР НБУВ, ф. XIV, № 3918.

Мызык Ю.А., Тарасенко И.Ю. Новые документы из истории церковной жизни Глухова казацких времён (по материалам Института рукописи Национальной библиотеки Украины им. В.И. Вернадского)

В статье дается обзор архивных документов и материалов, связанных с церковной жизнью Глухова казацких времен. Доказано, что собрание Института рукописи Национальной библиотеки им. В.И. Вернадского хотя и уступает собранию Центрального государственного исторического архива Украины в Киеве, однако содержит в себе важные, порой даже уникальные материалы, без которых нельзя воспроизвести полную картину церковной жизни города.

Ключевые слова: церковь, источники, Глухов, казацкий период.

Mytsyk Yu.A., Tarasenko I.Yu. New documents from history of church life of Hlukhiv in the Cossack times (on materials of Institute of manuscripts of National library of Ukraine named after V.I. Vernadskyi)

This article provides an overview of archival documents and materials related to church life of Hlukhiv in Cossack times. Proved that the collection of the Institute of Manuscripts of the National Library named after V.I. Vernadskyi though inferior collection of the Central State Historical Archive of Ukraine in Kiev, but contain important, sometimes unique materials, without which it can not reproduce a full picture of the church life of the city.

Key words: church, sources, Hlukhiv, Cossack period

28.02.2016 р.

271